

**EL LLINDAR DE LA MODERNITAT:
MALLORCA A LA TARDOR MEDIEVAL
I AL RENAIXEMENT (1412-1598)**

COLECCIÓN

INSTITUTO DE ESTUDIOS HISPÁNICOS EN LA MODERNIDAD (IEHM)

Esta colección pretende recoger estudios que analicen desde las perspectivas filosófica, filológica, histórica, jurídica y teológica la historia de las ideas de origen hispánico desde el Renacimiento hasta la primera mitad del siglo XVIII. Por su naturaleza interdisciplinar, da cabida a trabajos de diferente orientación. Publica, de manera preferente, aquellas contribuciones propias de las líneas de investigación del Instituto de Estudios Hispánicos en la Modernidad. Además de los grandes temas del hispanismo moderno, la colección contempla también algunos estudios particulares sobre el caso balear.

CONSEJO EDITOR – EDITOR ADVICE

Jaume GARAU AMENGUAL (Director)

Rafael RAMIS BARCELÓ (Subdirector)

Fernando RODRÍGUEZ-GALLEGO (Secretario)

COMITÉ ACADÉMICO ASESOR – ACADEMIC ADVISORY BOARD

Juan CRUZ CRUZ (Universidad de Navarra)

José Luis FUERTES HERREROS (Universidad de Salamanca)

José JUAN VIDAL (Universitat de les Illes Balears)

Jose MEIRINHOS (Universidade do Porto)

Tomàs de MONTAGUT i ESTRAGUÉS (Universitat Pompeu Fabra)

Pere J. QUETGLAS NICOLAU (Universitat de Barcelona)

Josep-Ignasi SARANYANA CLOSA (Pontificio Comité de Ciencias Históricas)

† Lía SCHWARTZ (The Graduate Center. City University of New York)

Edwin WILLIAMSON (University of Oxford)

RAFAEL RAMIS BARCELÓ

(ED.)

EL LLINDAR DE LA MODERNITAT:
MALLORCA A LA TARDOR MEDIEVAL
I AL RENAIXEMENT (1412-1598)

EDITORIAL SINDÉRESIS

2024

1ª edición, 2024

© Rafael Ramis Barceló (ed.)

© 2024, Editorial Sindéresis

Calle Princesa, 31, planta 2, puerta 2 – 28008 Madrid, España

Rua Diogo Botelho, 1327 – 4169-004 Porto, Portugal

info@editorialsinderesis.com

www.editorialsinderesis.com

ISBN: 978-84-10120-36-5

Depósito: M-12559-2024

Produce: Óscar Alba Ramos

Impreso en España / Printed in Spain

Este libro ha sido financiado gracias a la ayuda del Consell Insular de Mallorca.

Reservado todos los derechos. De acuerdo con lo dispuesto en el código Penal, podrán ser castigados con penas de multa y privación de libertad quienes, sin la preceptiva autorización, reproduzcan o plagien, en todo o en parte, una obra literaria, artística o científica, fijada en cualquier tipo de soporte.

A Josep Amengual i Batle

ÍNDICE

INTRODUCCIÓ	13
COL·LABORADORS.....	23
I. ECONOMIA, POLÍTICA I SOCIETAT	
1. ONOFRE VAQUER BENNASAR: Demografia de Mallorca al segle XV i XVI	29
2. GUILLEM MORRO VENY: Violència i conflictivitat a la Mallorca baixmedieval (ss. XIV-XVI)	53
3. MARGALIDA BERNAT I ROCA: «Quamquam sunt baptizati»: jueus conversos a Mallorca, 1391–1435. Unes bases generals.....	75
4. MATEU COLOM PALMER: Els conversos de judaisme a Mallorca i els seus descendents. de la conversió a la repressió (segles XIV-XVI)	101
5. VICTÒRIA BAUÇÀ NICOLAU: Les dones joves mallorquines al Renaixement i la primera Modernitat.....	125
6. MARIA DEL CAMÍ DOLS MARTORELL: La pressió fiscal capitular i l'especialització agropecuària de la Mallorca del segle XV: el delme (1400-1420)	149
7. ANTONI MAS I FORNERS: Els primers «arrendadors» (arrendataris) o «conductors» de les possessions de Mallorca (s. XV-XVII). Indagacions preliminars a partir del cas del terme de Santa Margalida	177
8. MANUEL OLIVER MORAGUES: Del vino medieval urbano al rural moderno (ss. XV-XVI): la Ciudad de Mallorca y sus bodegas en 1463	205

9. MIGUEL G. GARÍ PALLICER: Los administradores de cereal y la gestión pública de las carestías en Mallorca de la Edad Media al final del siglo XVI.....	237
10. MIGUEL JOSÉ DEYÁ BAUZÁ: Gremios, minorías, instituciones y vida política en la Mallorca del siglo XV	253
11. GABRIEL JOVER-AVELLÀ: ¿Un precoz capitalismo agrario? La economía mallorquina en el contexto europeo de finales del siglo XVI.....	277
12. ANTONIO ORTEGA VILLOSLADA: La marina mallorquina en el siglo de los Austrias mayores.....	321
13. VICTÒRIA A. BURGUERA I PUIGSERVER: Servei i guerra; comerç i transport. Mallorca i els mallorquins en les empreses marítimes i navals d'Alfons el Magnànim	341
14. ANDREU SEGUÍ BELTRÁN: Guardacostas, depredadores y espías en la frontera con el «infidel»: los corsarios mallorquines en el siglo XVI	371
15. MARIA BARCELÓ CRESPI: Alguns aspectes de les relacions de Mallorca amb Sicília en els darrers temps medievals.....	393
16. PERE RIPOLL SASTRE: El pactisme mallorquí vist a través del <i>Llibre de corts generals</i> (s. xv).....	417
17. JAUME SERRA I BARCELÓ: Una falsa notícia: l'assassinat de D. Pere de Cardona, Governador general de Catalunya.....	435
18. JOSEP JUAN VIDAL: Els regents de la Cancelleria en el Regne de Mallorca	457
19. ANTONIO PLANAS ROSSELLÓ: Los juristas mallorquines entre el humanismo y la contrarreforma	473

II. CULTURA, ART I ENSENYAMENT

20. GABRIEL ENSENYAT PUJOL – MARIA BARCELÓ CRESPI:
«Necnon docere et scribere». Instrucció i primeres lletres a
Mallorca a través dels contractes de servei domèstic i
d'aprenentatge (segle XV) 505
21. ALBERT CASSANYES ROIG: L'educació no universitària
a Mallorca en el llinar de la Modernitat 517
22. RAFAEL RAMIS BARCELÓ: El desenvolupament de
l'Estudi General Lul·lià (1481-1597)..... 537
23. ROSA CALAFAT VILA: L'ensenyament a Mallorca al
segle XVI (cartilles, catecismes i gramàtiques) 559
24. JOSEP AMENGUAL I BATLE: La criança, Elisabet Cifre
(1452-1542) i Miquel Thomàs de Taixequet: vers un
projecte d'espiritualitat d'una beguina..... 581
25. JOAN-ANTONI MESQUIDA CANTALLOPS: Usos de la
categoria morfològica de l'article en el registre no
literari del primer quart del segle XVI. El cas de
l'aritmètica pràctica..... 607
26. LENKE KOVACS: Entre la continuïtat i la innovació – el
teatre del *memento mori* a la Mallorca tardomedieval 619
27. GABRIEL SEGUÍ TROBAT: La litúrgia a Mallorca des del
capltard de l'Edat Mitjana a l'alba de la Modernitat..... 641
28. RAFAEL MASSANET RODRÍGUEZ: El Corpus Christi
en Mallorca durante la baja Edad Media: celebración,
significado y legado 671
29. TATIANA DÍAZ MARTÍNEZ – FRANCISCO JOSÉ GARCÍA
PÉREZ: Un asunto pendiente: solicitud y reforma
tridentina en la Mallorca del siglo XVI..... 691
30. JAUME GARAU: De la Contrarreforma y su reflejo
en la literatura castellana en Mallorca (1589-1591):
los pliegos sueltos 713

31. ISABEL ESCANDELL PROUST: Prácticas litúrgicas, decoro y ornato en la Catedral de Mallorca (1346-1506)	731
32. MAGDALENA CERDÀ GARRIGA: Els artesans de la fusta a la tardor de la Mallorca medieval. Aprenentatge i relacions artístiques	751
33. ANTÒNIA JUAN-VICENS: La escultura del siglo XV en Mallorca: un diálogo entre promotores y artífices	775
34. TINA SABATER: Les arts del color en el canvi de segle. Mallorca, c. 1480-1520	797
35. MIQUELA FORTEZA OLIVER: Acerca de los primeros talleres tipográficos mallorquines	815
36. NEUS SERRA VIVES: La ceràmica d'importació a les llars mallorquines del segle XVI: noves lectures a través de les fonts escrites.....	839
37. CONCEPCIÓ BAUÇA DE MIRABÒ: Art i representació als espais interiors de Mallorca. El Renaixement i el canvi de gust al segle XVI.....	861
38. ANDREU JOSEP VILLALONGA VIDAL: La paraula i la imatge: fonts i models de l'art sacre del segle XVI a Mallorca. Alguns exemples del taller dels López	885
39. MERCÈ GAMBÚS SAIZ: La façana principal de la Catedral de Mallorca en el segle XVI. La bifrontalitat com a model visual.....	909
40. ELVIRA GONZÁLEZ GOZALO: <i>Can Cos</i> en <i>Ca n'Olesa</i> . La rehabilitación ejemplar de una casa renacentista en la Edad Moderna	939
ÍNDIX ONOMÀSTIC	967

1. DEMOGRAFIA DE MALLORCA AL SEGLES XV I XVI*

DEMOGRAPHY OF MALLORCA IN THE XV AND XVI CENTURIES

ONOFRE VAQUER BENNASAR

Universitat de les Illes Balears

Resum

Veiem l'evolució de la població a partir del consum de blat. A partir de la reconstrucció de famílies de Felanitx podem veure l'edat al matrimoni, el nombre de fills per família, els intervals intergenètics i l'esperança de vida. També veiem la procedència dels immigrants i dels esclaus.

Paraules clau: Mallorca, Població, Felanitx, Famílies, Edat al matrimoni, Esperança de vida, Immigrants, Esclaus.

Resumen

Vemos la evolución de la población a partir del consumo de trigo. A partir de la reconstrucción de familias de Felanitx podemos ver la edad en el matrimonio, el número de hijos por familia, los intervalos intergenéticos y la esperanza de vida. También vemos la procedencia de los inmigrantes y de los esclavos.

Palabras clave: Mallorca, Población, Felanitx, Familias, Edad en el matrimonio, Esperanza de vida, Inmigrantes, Esclavos.

Abstract

The evolution of the population based on wheat consumption is examined. From the reconstruction of Felanitx's families, the age at marriage, the number of children per family, the intergenerational intervals and life expectancy can be found. The origin of immigrants and slaves is also seen.

Keywords: Mallorca, Population, Felanitx, Families, Age at marriage, Life expectancy, Immigrants, Slaves.

* Les abreviatures utilitzades són: ADM (Arxiu Diocesà de Mallorca); AGC (Actes del Gran i General Consell), AHN (Archivo Histórico Nacional), ARM (Archivo del Reino de Mallorca), BSAL (Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana).

1. L'evolució de la població

Per calcular la població als segles XV i XVI s'ha utilitzat tradicionalment el sistema d'aplicar el coeficient 5 al morabatí o fogatge. Aquest era un impost que pagava cada 7 anys pels caps de casa que tenien un mínim de 10 lliures de béns. No tots els pagaven. De l'any 1336 coneixem la relació nominal dels caps de casa de la parròquia de Sant Nicolau (ARM, AH-2717)¹: 794 paguen el morabatí i 136, un 22,99 %, no el paguen. Els quals juren no tenir béns que abastin o dur menys de 10 anys de residència. De l'any 1390 coneixem la llista nominal de la parròquia de Sant Miquel², en la qual 423 pagaven i 289 no paguen, és a dir que un 40% no paga el morabatí. No tots els que paguen el morabatí el paguen complet (8 sous), n'hi ha que paguen mig morabatí i altres 2/3. Nosaltres comprovarem la inexactitud d'aquest procediment. Coneixent la població el 1585 (pel recompte del virrei Vich) i el consum de blat de diversos anys, calcularem la població i vérem els anys en que coneixem el morabatí la població era molt superior a la calculada aplicant el coeficient 5 al morabatí. A més els anys de mala anyada baixa la recaptació del morabatí sense que baixi el consum de blat. Al XVI el coeficient que caldria aplicar al morabatí estaria entorn al 7,5, variant segons les collites. Coneixem les necessitats de consum de blat *per sembrar i menjar* per les actes del Gran i General Consell³, que anualment les calculava amb la finalitat de veure si la collita era suficient o calia fer importacions. Josep Juan Vidal⁴ ha indicat que dels 37 anys del regnat de Ferran el Catòlic sols 10 tingueren collites suficients: 1482, 1491, 1498, 1500, 1508, 1511, 1512, 1513, 1514 i 1517. Al segle XVI els anys deficitaris són 59. Vegeu quadre núm. 1 on comparem l'evolució del consum blat amb la del morabatí. S'observa cert paral·lelisme amb algunes excepcions que corresponen a anys de crisi econòmica amb que baixa el morabatí (1566) sense que ho fessin les necessitats de consum. El 1566 la collita de blat fou de 112.000 quarteres, mentre que l'any anterior fou de 242.800 i les necessitats de 300.000 quarteres. El 1565 el blat anava a 34 sous la quartera i el 1566 a 60.

Alguns autors i enciclopèdies donen unes dades de població pel 1591 basant-se en la *estadística de granos y personas en 1591 en Mallorca*, que s'efectuà amb motiu de l'escassa collita de cereals⁵.

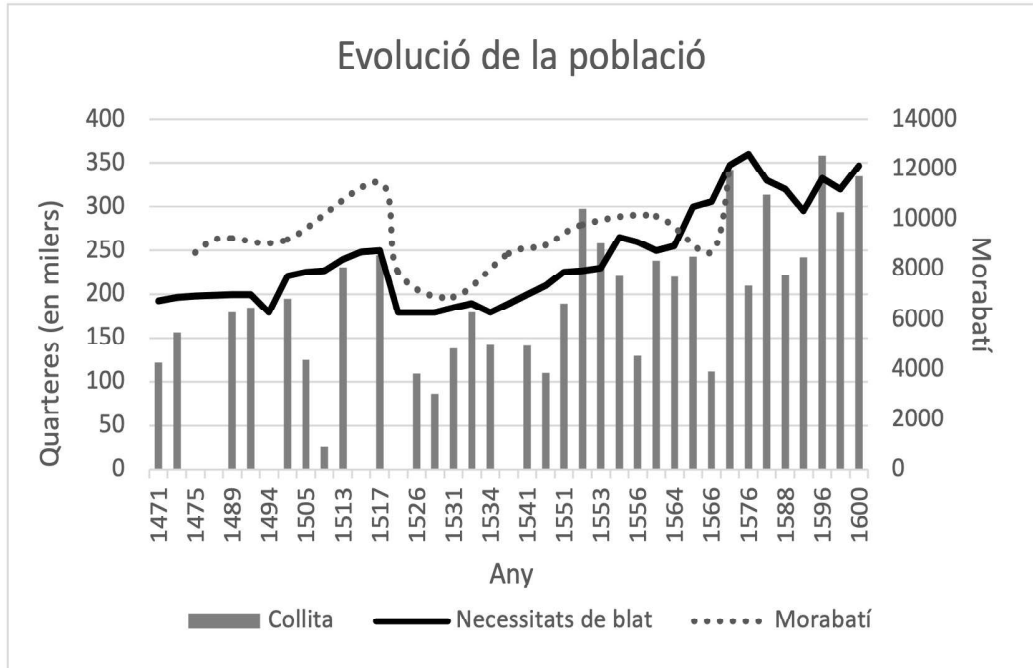
¹ ARM, AH-2717.

² Cabanes, 1988.

³ Les podeu veure a Vaquer, 1987, pp. 447-453.

⁴ Juan Vidal, 1975, p. 111.

⁵ Llabrés, 1918-19, p. 267.

Aquesta estadística per les viles productores de blat dona unes xifres molt inferiors a les del recompte del virrei Vich, 2.043 per Manacor en lloc de les 5.060 del virrei, 1.703 per Felanitx en lloc de les 4.199 del virrei, 975 per a Sencelles en lloc de 2.058. Encara que rebaixéssim les xifres del virrei en un 15%, com després proposarem, res explicaria tal baixada en tants pocs anys quan no hi va haver cap epidèmia. En canvi a les viles i a la ciutat que produïen poc blat no baixa la població. Les xifres de l'estadística no es refereixen a tots als habitants del terme, sinó als que necessitaven blat per alimentar-se, no comptant-se els que tenien blat de la seva pròpia collita. Així es dedueix del llibre original en el qual es parla de persones o *menjadors*⁶. Si comparem les xifres de població resultants d'aplicar el coeficient de 1 a 5 (que consideram baix) a les viles productores de blat amb les ofereix l'estadística de 1591, veuríem que totes elles han perdut població augmentant el total insular, mentre que les no productores de blat han augmentat la seva població, resultat totalment inamissible:

⁶ ARM, AH-1395: Procediments fets per la necessitat y penúria de forments.

Municipi	Població 1573	Població el 1591
Artà	2.505	1.526
Felanitx	2.380	1.703
Palma	13.505	23.161
Manacor	3.505	2.043
Andratx	395	922
Pollença	2.710	3.416
Sóller	1.995	2.747
Total Mallorca	60.345	73.646

Caldria augmentar la població que dona l'estadística de 1591 en un 56% per obtenir la població del recompte de 1585.

El virrei Vich el 1585 feu una visita a les torres de defensa i homes d'armes de cada parròquia, donant la població total de cada una, a més del nombre d'homes d'armes⁷. Mallorca tindria 114.727 habitants segons el virrei, però podria ser un poc més baixa tenint en compte que a alguns municipis calculam unes taxes de natalitat baixes, com el 21 per mil a Sencelles, quan a l'època estaven entorn al 40 per mil (un 39,4 per mil a Manacor), si bé la taxa de fadrinatge definitiu pot variar⁸, però no era elevat. Per això proposarem rebaixar un 15% les xifres de població que dona el virrei Vich, amb el que Mallorca tindria uns 97.518 habitants. El virrei Borja pel 1667 ens dona per Mallorca 99.192 habitants⁹ un poc inferior a la de 1585, tenint en compte que la pesta de 1652 ocasionà 14.730 morts¹⁰, l'any anterior a la pesta la població seria semblant a la de 1585, si bé el Gran i General considerava el 1648 que la població era de 93.663 habitants¹¹. Els dos anys les necessitats de consum de blat no són molt dispars.

Al segle XVIII es considerava que eren necessàries 3,33 quarteres de blat anuals per alimentar a cada habitant. Si multiplicam la població del recompte del virrei Vich per 3,33 tindriem 282.041 quarteres quan es considerava que es necessitaven 330.000 per sembrar i menjar. Si dividim 330.000 per 114.727 tenim 2,87, però si la dividim per 97.518 tenim 3,38, pel que consideram que cal rebaixar les xifres del virrei un 15%. Operarem considerant que la població de 1585 era de 100.000 habitants, igual que la de 1667.

⁷ AHN, Estado, Leg. 3028, nº 12. Fou emprat per Domínguez Ortiz i Álvaro Santamaria. El vérem a l'Arxiu Nacional amb una lletra posterior al segle XVI. Ramon Rosselló, 1977, el publicà íntegre.

⁸ Vaquer, 1687, pp. 78-80.

⁹ Juan Vidal, 1990.

¹⁰ Vaquer, 1989, p. 237.

¹¹ ARM, AGC 62, f. 36v-37r.

Quadre 1: Evolució de la població al segle XVI

Any	Consum quarteres	Índex	Morabatí	Índex morabatí	Collites	Població	Coefficient morabatí
1502	220.000				96.000	66.666	
1503	221.000	100	9.207	100	195.000	66.969	7
1505	225.000				125.000	68.181	
1507	227.000				27.000	68.787	
1513	240.000				230.000	72.727	
1516	248.000				210.920	75.151	
1517	250.000		11.470	124	200.000	75.757	7
1524	[180.000]		7.903	86		54.545	7
1526	180.000				110.000	54.545	
1530	180.000				86.660	54.545	
1531	[185.000]		6.912	75	128.000	[56.060]	8
1532	190.000				180.000	57.575	
1534	180.000				150.000	54.545	
1538	[190.000]		8.637	94		57.575	7
1541	200.000				141.000	60.606	
1545	[210.000]		8.974	97	110.720	66.666	7
1551	225.000				189.540	68.181	
1552	[227.000]		9.797		297.800	68.788	7
1553	230.000				258.270	69.697	
1555	265.000				220.330	80.303	
1556	260.000				130.000	78.787	
1559	250.000		10.128	110	238.000	75.757	7
1564	255.000				220.100	77.272	
1565	300.000				242.800	90.909	
1566	[306.000]		8.693	94	112.000	92.727	11
1573	[348.000]		12.069	131	342.000	105.454	9
1576	360.000				209.970	109.090	
1585	[330.000]				314.000	100.000	
1588	320.000				221.050	96.969	
1594	295.000				242.083	89.394	
1596	332.000				441.790	100.606	
1599	320.000				293.924	96.970	
1600	347.000				334.468	105.151	

1666					312.053		
1667	[327.333]				317.816	99.192	
1672	330.000				276.300	100.000	

Al quadre núm. 1 podem veure el càlcul aproximat de l'evolució de la població de Mallorca al segle XVI a partir del consum de blat, considerant que era de 3,3 quarteres per habitant. Els càlculs de les necessitats de consum que fa el Gran i General Consell no serien exactes i es basarien en el consum d'anys anteriors. Sorprenen que el consum passi de 255.000 el 1564 a 300.000 el 1565. Al dividir la població pel nombre de morabatins ens dona coeficients que oscil·len entre 7 i l'11, molt superior al sistema tradicional. Veiem que a principis del XVI la població de Mallorca estava entorn als 67.000 habitants i que va augmentant fins el 1517 en que arriba al 75.800 baixant el 1524 a 54.500, una minva del 28% que s'explica per la Germania on es combinà la pesta, que afectà a la ciutat, la guerra i una petita emigració fora de l'illa¹². Després aniria augmentant arribant als 80.000 habitants el 1555 i als 91.000 el 1565. L'any 1566 no baixa la població però baixa la recaptació del morabatí, un any de mala anyada, la meitat de l'any anterior, i sols 1/3 del que es necessitava pel consum. A acabar el segle Mallorca tindria uns 105.000 habitants, un 57% més que al principi. L'increment fou del 62% entre 1503 i 1576 i del 93% entre 1524 i 1573. A altres llocs, com a la península, no tingueren aquest increment degut a pestes de la que Mallorca es lliurà. A Barcelona hi ha pesta el 1501, 1507, 1515, 1520, 1530, 1558, i 1589-90, la més intensa mentre que a Castella ho fou la de 1598-1602¹³. Una anotació d'un frare del convent de Sant Domingo¹⁴ confirma que Mallorca havia estat alliberada de pesta des de 1521-23 fins a 1652. L'augment de població fou possible per un increment de la producció cerealícola, degut a noves rompudes de terres. A Manacor, on tenim documentada la rompuda de terres incultes, la mitjana de collites del decenni 1500-1510 era de 9.000 quarteres de blat i al darrer decenni de segle serà de 20.966¹⁵.

Per la ciutat el recompte del virrei Vich dona 25.000 habitants i la recaptació del morabatí suggereix que la ciutat tindria entre el 22 i el 30% dels habitants de l'illa, el major percentatge a principis de segle.

Al quadre núm. 2 oferim el recompte del virrei Vich per municipis. Tal vegada el percentatge dels homes d'armes pot ser un indicador per calcular la pobla-

¹² La tenim documentada a Catalunya a través de la sèrie Lletres Missives del ARM.

¹³ Vegeu Vaquer, 1987, pp. 77 i 174 (notes 18 i 19).

¹⁴ ADM, MSL/187, f. 133 v.

¹⁵ Vaquer, 1978, pp. 40 i 46.

ció els anys en que no tenim altre dada, si bé aquests oscil·len entre el 9,6 i el 14'8%. No surt Esporles que podia estar inclosa a Banyalbufar, abans Esporles depenia de Banyalbufar però en aquell moment era al revés. Des de el punt de vista militar era més important Banyalbufar per ser població marítima. Lloseta estaria inclosa a Binissalem.

Pel segle XV sols tenim el consum de blat per uns pocs anys, si bé coneixem el morabatí.

Després de la terrible Pesta negra de 1348-49 i altres de 1375. 1383-84 i 1388, tenim notícies d'epidèmies al segle XV el 1410-11¹⁶, el 1439-40, el 1467-68¹⁷, el 1475 i 1493. El 1440 es fa una enquesta sobre la situació econòmica i demogràfica després d'una pesta¹⁸, on el ciutadà Ramon Gual diu que a la ciutat ha vist disminuir la població «de tres parts les dues» i que contínuament les gents «se hixen del present regne», Pere de Santjoan diu que la població ha minvant de tres parts una, altres parlen de la mort de més de mil esclaus i un total de 10.000 persones. El 1449 el lloctinent general ordena als batles de les parròquies marítimes que no deixen desembarcar a ningú provinent de llocs morbosos o infeccionats d'epidèmies¹⁹ i el 1471 es formà la comissió dels morbers. Es diu que la pesta de 1475 ocasionà 15.000 víctimes, moment en que es comença a emprar el mètode de les quarantenes. La de 1493 es coneguda com la pesta den Boga, nom del patró que la introduí, que provocà un descens de la població del 20%, ja que les necessitats de consum de blat passen de 200.000 quarteres abans de la pesta a 180.000, amb el que la població passaria de 60.600 habitants a 54.540, una pèrdua de 6.000, encara que Santamaría²⁰ parla de 5.000.

Quadre 2: Població per municipis el 1585

Municipi	Homes armats	Els altres de comunió	Gent inútil	Total
Alaró	228	750	873	1.851
Alcúdia	543	1.927	1.813	4.283
Algaida	298	1.011	1.215	2.524
Andratx	215	546	725	1.486
Artà	477	1.675	1.200	3,352
Banyalbufar	203	593	623	1.419

¹⁶ ARM, AGC, 13-12-1410: degut a les epidèmies no hi havia consellers.

¹⁷ ARM, AGC, 13-4-1467: contagi a Valldemossa. ARM, A. lligall V núm. 107, 7-4-1468: el Consell de Sóller degut a les epidèmies no s'havia pogut reunir.

¹⁸ Cateura, 1990.

¹⁹ ARM, AH-882, 23-6-1449.

²⁰ Santamaría, 1970. Ell suposa un consum mitja anual de 150 kg. per individu, amb el que la població passaria de 54.000 habitants a 48.000. Nosaltres calculam un consum de 3,3 quarteres per cap.

Binissalem	291	1.041	1.284	2.616
Bunyola	167	460	280	907
Calvià	113	383	390	886
Campanet	208	800	997	2.005
Campos	536	1.356	1.498	3.390
Capdepera	100			100
Deià	104	240	410	754
Escorca	20	70	115	205
Estellenes i Puigpunyent	146	416	452	1.014
Felanitx	582	1.600	2.017	4.199
Inca	654	2.672	3.475	6.801
Llucmajor	648	1.683	2.045	4.376
Manacor	886	2.760	1.414	5.060
Montuïri	277	900	964	2.141
Muro	433	1.638	2.073	4.144
Petra	411	1.323	1.847	3.586
Pollença	528	2.200	3.141	5.869
Porreres	432	1.600	870	2.902
Sa Pobla	205	750	875	1.830
Santanyí	230	753	829	1.812
Sant Joan	190	580	384	1.154
Santa Maria	114	333	417	918
Santa Margalida	273	943	1.068	2.284
Selva	321	1.300	1.355	2.976
Sencelles	230	812	1.016	2.058
Sineu	520	1.724	1.354	3.598
Sóller	738	1.850	2.442	5.030
Valldemossa	174	478	590	1.242
	11495			85.423

Font: Recompte del virrei Vich de 1585. AHN, Estado, Leg. 3028, nº 12.

Fins el 1470 no coneixem les necessitats de consum de blat, pel que no podem calcular amb exactitud la població abans d'aquesta data. Pels pocs anys en que coneixem el consum i el morabatí caldria aplicar un coeficient entre 6,5 i 7 al morabatí. Per anys anteriors aplicam un morabatí teòric [entre claudàtors].

Quadre 3. Població al segle XV

Any	Consum quarteres	Morabatí	Índex morabatí	Collites	Població	Coeficient morabatí
1421		8.539	100		59.770	[7]
1427		8.357	98		58.500	[7]
1433		10.000	117		70.000	[7]
1444		6.878	80		55.000	[8]
1451		6.922	81		55.370	[7]
1459		7.808	91		54.650	[7]
1466		8.549	100	179.800	76.942	[6,5]
1470	191.000			121.273	57.800	
1471	193.000			122.240	58.500	
1472	197.000			157.000	59.700	
1475	198.000	8.676	102		60.000	6,9
1482	199.000	9.198	108		60.300	6,5
1489	200.000	9.254	108	150.000	60.600	6,5
1490	200.000			180.000	60.600	
1492	200.000			185.000	60.600	
1494	180.000				54.545	
1499				113.000		

Entre 1422 i 1444 la població baixa uns 15.000 habitants com a conseqüència de la pesta de 1440. Entre 1466 i 1470 torna baixar la població, segurament per una pesta poc estudiada. L'abril de 1467 hi havia morbo a Valldemossa que passaria a Sóller²¹. Entre 1492 i 1494 la població baixa per la pesta de 1493.

2. Els factors demogràfics

Els factors que influeixen en l'evolució d'una població són la natalitat, la mortalitat, la nupcialitat i les migracions. La font pels tres primers són els llibres sacramentals que es troben a les parròquies i a l'Arxiu Diocesà. Aquests no comencen fins el 1566, amb petites variacions segons parròquies, si bé podem

²¹ Actes del Gran i General Consell 13-4-1467 (f. 311) i 13-11-1667 (f. 334 i 339). El 19-8-1469 es diu que es despoblava Sóller per esterilitat i neus (f. 349).

conèixer els matrimonis anteriors pels concessos (llicències per casar-se) des de principis del segle XVI amb uns pocs anys del XV²². Els llibres de morts no són complets, els d'albats o morts abans de la primera comunió (que es solia fer als 12 anys) no consten fins al segle XVII i quan hi ha pestes no consten els que moren de pesta perquè són enterrats fora de les esglésies.

Vàrem fer una reconstrucció de famílies de Felanitx a partir de 1566, seguint el mètode ideat per Louis Henry. Elaborarem fitxes de matrimonis anotant sobre les mateixes els naixements dels fills, els seus matrimonis i les defuncions. Això ens permet conèixer l'edat al matrimoni, el nombre de fills, els intervals entre fills i l'esperança de vida. Els resultats els publicarem a la nostra tesi²³ i les fitxes de família, complementada amb testaments, les hem penjat a la nostra web lminatgesdemalloca.com.

La nupcialitat

Al tenir pocs factors del segle XV oferim les dades del concessos per parròquies. A una primera columna posam el número de matrimonis d'una parròquia, a una segona els habitants d'aquella parròquia que es casen i a una tercera les dones, encara que ho fessin a altra parròquia.

Quadre 4. Concessos de 1420-23 per parròquies

Parròquia	Matrimonis	Home de la parròquia	Dona de la parròquia
Alaró	23	21	18
Alcúdia	42	34	41
Algaida	24	29	19
Andratx	8	9	7
Artà	2	2	
Banyabufar		2	
Binissalem	21	19	22
Bunyola	9	8	9
Calvià	4	3	7
Campanet	5	6	8

²² El primer llibre de Concessos és de 1420-23 i hem penjat el llistat alfabètic dels que es casen a la nostra web: lminatgesdemallorca.com. Joan Rosselló Lliteres ha publicat els concessos de 1460-61 i 1496-97.

²³ Vaquer, 1987, pp. 88-161 i 437-446. Arribava fins el 1650. Després l'hem ampliada fins el 1700.

Campos	30	33	34
Escorca			3
Esporles	11	5	5
Felanitx	37	35	31
Inca	79	82	86
Llucmajor	67	65	68
Manacor	19	17	34
Marratxí	1	2	1
Montuïri	21	23	23
Muro	39	40	30
Petra	39	39	29
Pollença	41	40	35
Porreres	44	45	37
Puigpunyent	4	3	3
Sa Pobla	12	13	9
Sant Joan	6	9	17
Santa Margalida	16	17	16
Santa Maria	2	4	5
Santanyí	15	14	14
Selva	21	22	22
Sineu	52	49	5
Sóller	28	29	36
Valldemossa	17	13	11

A la ciutat 234 casen a Santa Eulàlia, 95 a Santa Creu, 79 a Sant Jaume, 63 a Sant Miquel, 50 a Sant Nicolau i 11 a la Seu.

Pensarem que el número de matrimonis podria ser un indicador del nivell de població d'una parròquia, però no és així. Coneixem els concessos de molts pocs anys i les diferències entre parròquies son grans. Llucmajor té més del triple de concessos que Manacor i no sembla que pogués tenir el triple de població que Manacor. Tenim 19 concessos a Manacor però es casen 34 dones, es a dir que 15 ho fan a altra parròquia. A Esporles hi ha 11 concessos però sols 5 homes i 5 dones són de la parròquia.

Pel segle XVI ja coneixem els matrimonis d'una manera continuada des de 1566 pel llibres de matrimonis²⁴.

Quadre 5. Mitjanes decenals de matrimonis d'algunes parròquies

	1565-1569	1570-79	1580-89	1590-1599
Manacor	25,7	40,9	39,3	40,6
Felanitx	19	24,1	29,3	31,8
Sencelles	8,6	8	10	10,5
Binissalem-	10,4	12,2	16,4	13,5
Sóller	28,2	29		18,75

Els anys de mala anyada baixaven els matrimonis. Si miram els anys agrícoles veiem que a Manacor l'any 1565-66 hi hagué 32 matrimonis i el següent, després de la crisi de 1566, sols 14, per passar a 36 el 1567-68.

Si donam per vàlides les dades de població de 1585 del virrei Vich i aplicam mitjanes mòbils de 5 anys tindríem unes taxes de nupcialitat del 8,2 per mil a Manacor, del 6 per mil a Sencelles, del 7,5 a Felanitx i del 6,7 a Binissalem-Lloseta.

Si miram l'estacionalitat dels matrimonis veiem que es celebren molts pocs el mes de juny (sols el 3%) anual, l'època de d'anar a segar i batre. El segon mes en que es donen menys és el desembre, seguit del novembre. Els mesos en que més es casen són octubre, novembre i agost.

La reconstrucció de famílies permet conèixer l'edat al matrimoni. Cal dir que s'han fet poques reconstruccions pel segle XVI a Espanya. A Felanitx al període 1580-1601 les dones casen a una mitja de 19,6 anys que anirà pujant lleugerament les dècades posteriors fins arriba a un màxim de 22,5 els anys 1676-1700 per baixà a 21,5 el quinquenni posterior. L'edat de finals del XVI és semblant a la que es dona a altres llocs de la península (Càceres, Conca, Múrcia, Villabáñez, San Sebastián de los Reyes), on es casen entre els 19 i 21 anys, al igual que en el XVIII en el País Valencià i Los Molinos, mentre que al nord del Pirineus (Anglaterra, França excepte el S.E.) es casen als 25 anys com a Galícia al XVIII²⁵. Pierre Chaunu ho ha explicat dient que al nord dels Pirineus s'havia passat de la família polinuclear a la nuclear i la densitat era major. Retardar el matrimoni era una forma de control de natalitat. A Felanitx els anys 1580-1601 el 76,3% de les

²⁴ Els factors demogràfics publicats es poden veure a Vaquer, 1987; Vaquer, 1978; Rosselló, R.-Vaquer, O., 1993; i Moll, I.-Segura, A.-Suau, J., 1983, que inclou factors d'algunes parròquies des del XVI.

²⁵ Veure Vaquer, 1987, pp. 109-111 i Rowland, pp. 90-92.

dones casen abans dels 22 anys, un 40 % entre els 19 i 21, un 36,3 % entre els 13 i els 18.

Els homes a Felanitx els anys 1580-1601 casen a una mitja de 23,5 anys que no varia gaire el mig segle següent per pujar als 25 el període 1676-1700 i als 27 als anys 1701-1706. A finals del XVI es semblant a altres llocs de la península i inferior a la que es dona a França i Anglaterra. Hi ha moltes segones núpcies per mort d'un dels contraents, principalment dels homes.

Els matrimonis no duraven molt. La duració dels matrimonis a Felanitx no arribava als 5 anys pel 28,3 %, dura entre 5 i 9 anys pel 29,2 %, de 10 a 14 anys pel 19,6 %, de 15 a 19 anys pel 10,2 % i sols pel 8 % s'arriba als 25. Els viudos casen més que les viudes. Sovint la viuda era usufructuària dels béns de l'home i fins i tot rebia una pensió alimentària mentre romangués casta i sense mascle. El 30% dels homes enviuden tenint fills de menys de dos anys i es tornen a casar en poc temps. Dels viudos de Felanitx que es tornen a casar un 17 % ho fan abans del mes d'enviudar, un 43 % abans dels dos mesos i abans de l'any s'havien casat el 91,5 %.

Les dones es torbaven més a tornar-se a casar, sols un 14% ho fa abans de l'any d'enviudar. En el total de matrimonis els viudos representaven el 20% i les viudes el 2,7%. El 40 % dels homes es tornen a casar i sols ho fan l'11,66% de les dones. Un 22% de les donzelles casen en el primer matrimoni amb viudos.

Natalitat i fecunditat

Les concepcions prenupcials, de les que es casen embarassades, eren poques, sols 5 a Felanitx entre 1566 i 1589, un 0,87% del total de matrimonis, 7 entre 1597 i 1628, un 0,7%. El expòsits o trobats, infants abandonats per una mare fadrina, són 5 entre 1566 i 1589 i 30 entre 1597 i 1616. Aquests eren batiats a la parròquia per passar després a l'Hospital General de la Ciutat.

Les famílies completes, aquelles en que el matrimoni no es romp abans de que la dona arribi als 45 anys (límit de la fecunditat) tenen una mitja de 7,4 fills, i les incompletes de 3. Le incompletes quadrupliquen les completes. El conjunt de les famílies té una mitja de 4 fills. Si tenim en compte els segons matrimonis els homes tenen una mitja de 5 fills. Si dividim el número de batejos pel de matrimonis, mètode aproximat proposat per Goubert, a Felanitx tindríem una mitja de 4,5 fills, a Manacor de 4,65, a Sencelles 4,48. No hi ha moltes diferències malgrat que el mètode no pot ser exacte perquè n'hi ha que casen a altres parròquies i tenen els fills a la seva i altres que casen a una parròquia i se'n van a viure a una altra.

No hi sols haver grans diferències entre el número de naixements de diversos anys ni entre les concepcions (9 mesos abans) per any agrícola amb alguna excepció. A Manacor l'any agrícola 1585-86 hi ha 154 concepcions i el 1586-87 el doble, 302.

Les famílies amb un nivell socioeconòmic més elevat tenen més fills. Mentre que les famílies pobres tenen una mitja de 4 fills, les famílies més riques en tenen cinc. Però cal tenir en compte que les unions matrimonials dels rics duren més (mitja de 13 anys) que la dels pobres (11,2 anys). Els testaments permeten conèixer el nombre de fills que sobreviuen al cap de família, a Felanitx és de 3,04 però el 44,8% dels homes moren sense testament. Un 14% moren sense cap fill.

A la reconstrucció de famílies de Felanitx el conjunt de les dones tenen el primer fill a una mitja de 23 anys, entre una mínima de 15 i una màxima de 38, el segon als 25,4, el tercer al 27,8 i els que fa dotze als 44. Era normal tenia un fill cada dos anys i no es tenia abans perquè durant la lactància la dona sols ser estèril. Podem veure el interval intergenèsic per quinquennis en mesos.

Quadre 6. Intervals intergenèsics

Període	Al 1r naixement	Posteriors	Mitja
1567-1571	17,4	30,2	25,2
1572-1576	20,7	28,4	26,07
1577-1581	21,7	35,3	31,5
1582-1586	21,2	31,1	28,7
1587-1589	20,01	29,5	25,5
1597-1600	18,7	30,8	27,9

Hem observat que les dones que casen molt joves es torben a tenir el primer fill. Una jove que casava als 15 anys sovint tenia el primer fill als 19 anys. El 33% dels intervals al primer naixement es concentren entre els 9 i 12 mesos. Els intervals posteriors al primer fill són de 33 mesos pels pobres i de 29 pels rics.

De 1.000 dones casades 389 tenien un fill en un any al període 1597-1622 i en tenien 500 als 1623-1645.

La Mortalitat

Al faltar els llibres d'albats sols coneixem la mortalitat del adults. La màxima mortalitat es dona als mesos d'agost i setembre, seguits de desembre i gener.

Per conèixer la mortalitat infantil hem comparat les llistes de confirmats el 1610 (primera coneguda per Felanitx) amb les dades de reconstrucció de famílies. Quan un bisbe visitava una parròquia confirmava tots els nins batiats després de l'anterior visita. Es confirmen els nascuts entre 1597 i 1610. Podem suposar que els que no es confirmen han mort. Dels menors de 14 anys havien mort el 44,3% dels nins i el 45% de les nines. La major mortalitat es donava al primer any de vida. La meitat dels nins no arribaven als 10 anys. L'esperança de vida al naixement era de 23 anys. Al País valencià, al segle XVIII, l'esperança de vida al naixement oscil·la entre els 17 i els 23 anys segons la parròquia²⁶.

Hem seguit l'evolució de les dones nascudes els anys 1566-1568. Un 57,2% moren abans dels 20 anys. De la resta, un 35,7% mor entre els 20 i els 29, un 10,7% entre els 30 i els 39, un 14,2% entre els 40 i els 49, un 28,5% entre els 50 i els 59 i un 10,2% entre els 60 i 69 anys, un 14,2% entre els 40 i els 49, un 28,5% entre els 50 i els 59 i un 10,2% entre els 60 i 69 anys.

De molts de matrimonis no coneixem la dada de naixement però sí la del matrimoni i la de defunció. Pels anys que coneixem del segle XVI sols podem calcular l'edat al matrimoni de 91 dones, que ho fan amb una mitja de 19,88 anys, però sabem els anys que viuen entre el matrimoni i la mort 583 dones. Al quadre 7 podem veure els anys que es viu entre el primer matrimoni i la mort per grups d'edat.

Quadre 7. Anys de vida des del matrimoni

Duració anys	Homes-Nombre	Percentage	Dones-Nombre	Percentatge
De 0 a 10	59	12,2	94	16
D'11 a 20	65	13,4	88	15,1
De 21 a 30	112	23,1	89	15,3
De 31 a 40	102	21	109	16,7
De 41 a 50	87	17,9	119	20,4
De 51 a 60	55	11,3	70	12
D 61 a 70	5	1	14	2,4
Total	485	100	583	100

Les dones viuen una mitja de 31,3 anys des de que es casen, que si li sumem els 20 anys d'edat al matrimoni tenim que l'esperança de vida de les dones als 20 anys era de 51 anys.

²⁶ Pérez Moreda, V.; Reher, David-Sven (eds.), 1988.

Els homes, des de que es casen viuen 31,14 anys i casen a una mitja 23,6 anys, amb el que l'esperança de vida als 23 anys seria de 54 anys.

Les migracions

No hi ha fonts que ens donin la totalitat dels immigrants que venen a Mallorca. Pel segle XV coneixem els citats als protocols notariais i aquells als que es dona una desgravació fiscal per transportar son domicili i família²⁷ o casen a Mallorca, que serien la punta del iceberg dels existents.

Els immigrants documentats a la segona meitat del XV els podem veure al quadre 8.

Quadre 8. Immigrants a Mallorca a la segona meitat del XV

Regió	Immigrants	Percentatge	Regió	Immigrants	Percentatge
Catalunya	157	23	Eivissa	13	1,9
València	126	18,4	Portugal	12	1,8
Castella	57	8,3	Venècia	8	1,2
França	45	6,6	Galícia	7	1,0
Sardenya	39	5,7	Navarra	6	0,9
Aragó	33	4,8	Toscana	4	0,6
Gènova	32	4,7	Grècia	4	0,6
Andalusia	27	4,0	Rodes	3	0,4
Menorca	22	3,2	Malta	2	0,3
Sicília	19	2,8	Flandes	2	0,3
País Basc	16	2,3	Altres	6	0,9
Nàpols	14	6,4	Total	640	

La documentació no sempre indica la professió dels immigrants. A la segona meitat del XV documentam 114 mariners, 39 patrons, 15 escrivans de nau. Dins el sector secundari trobam 40 sastres, 16 teixidors, 17 paraires, 3 calceters, 2 seders, 2 cinters, 1 passamaner, 2 abaixadors, 1 tintorer, 1 tirador, 2 brodadors, 2 vanovers, 1 capeller, 1 cotoner, 11 blanquers, 14 sabaters, 2 tapiners, 1 soquer de sabates, 3 selleters, 2 pellissers, 1 corretger, 14 fusters, 7 mestres d'aixacalafats, 1 boter, 6 ferrers, 4 espasers, 1 bainer, 1 armer, 1 estanyer, 8 argenters, 1 calderer, 1 batifuller, 1 colteller, 1 frener, 1 ferroveller, 4 gerrers, 3 picape-

²⁷ Vegeu Vaquer, 1995 i 1999.

drers, 1 guixer, 1 flaquer, 1 sucrer, 2 corders, 1 coraler, 1 vidrier, 1 moliner. Dins el sector terciari documentam: 24 mercaders, 2 corredors, 2 apuntadors, 2 botiguers, 2 carnisers, 9 clergues, 7 notaris, 1 escrivent, 1 doctor en dret, 7 metges i 4 cirurgians, 7 barbers, 9 hostalers, 2 capdeguaites, 1 traginer, 1 mestre de gramàtica, 5 estudiants i 2 pintors. També trobam 4 nobles. Les dones són 20 prostitutes, 5 concubines, una criada, 4 casades, 2 viudes, una hostalera, la filla d'un teixidor. Les dones sols representen el 6,1% del total d'immigrants.

Pel segle XVI trobam immigrants als concessos matrimonials, tant dels que es casen com dels testimonis que declaren que són fadrins o viudos. Altres els trobam als protocols notariais si bé els d'alguns notaris especialitzats en comerç no es poden consultar pel seu mal estat.

Quadre 9: Immigrants a Mallorca. 1ª meitat segle XVI

Origen	Homes	Dones	% del total
Castella	194	13	24,18
Catalunya	109	1	12,85
València	87	6	10,86
Rosselló	10	0	1,17
França	47	2	5,72
Gènova	82	2	9,81
Menorca	63	3	7,71
Eivissa	43	1	5,14
Aragó	21	2	2,68
Navarra	17	0	1,98
Amèrica	1	0	0,11
Portugal	27	0	3,15
Sardenya	35	2	4,32
Sicília	20	1	2,45
Còrsega	6	0	0,7
Malta	5	0	0,58
Rodes	6	0	0,7
Grècia	19	0	2,22
Nàpols	11	0	1,28
Altres italians	10	0	1,16
Barbaria	5	0	0,58
Flandes	3	0	0,35
Alemanya	1	0	0,11

Anglaterra	1	0	0,11
Total	823	33	

Dels castellans (de la Corona de Castella) en 88 casos no s'indica la regió, 38 són d'Andalusia, 29 del País Basc, 33 de les dues Castelles, 10 de Galícia, 7 de Múrcia, un d'Astúries i un de Cantàbria. Els altres italians son 3 de Toscana, 3 de Llombardia, 3 de Venècia i un de Piemont.

Les dades exposades procedeixen principalment dels concessos matrimonials. Pels protocols de notaris especialitzats en comerç al primer terç del XVI documentam 215 mercaders²⁸ amb la següent procedència: 53 de Catalunya, 45 de Gènova, 35 de València, 16 de França, 12 de Sardenya, 11 de Sicília, 10 d'Aragó, 9 de la Corona de Castella, 3 de Menorca, 3 de Toscana, 3 d'Alemanya, 2 d'Eivissa, 2 de Barbaria, 2 de Nàpols, 1 de Flandes, 1 de Portugal, 1 de Llombardia.

Per la segona meitat del XVI podem veure la procedència dels immigrants al quadre núm. 10.

Quadre 10. Immigrants a Mallorca. 2ª meitat segle XVI

Origen	1551-1575	% del total	1576-1598	% del total
Alemanya			2	0,12
Amèrica	1	0,1		
Anglaterra			1	0,06
Aragó	20	2,2	28	1,74
Barbaria	5	0,5	1	0,06
Castella	134	14,7	208	12,96
Catalunya	254	27,9	334	20,82
Còrsega	4	0,4	3	0,18
Eivissa	33	3,6	74	4,61
Flandes	3	0,3	5	0,31
França	144	15,8	296	18,45
Gènova	68	7,5	164	10,22
Grècia	13	1,4	39	2,43
Hongria	1	0,1		
Llombardia	1	0,1	3	0,18
Malta	3	0,3	3	0,18

²⁸ El llistat d'aquests mercaders es pot veure a Vaquer, 2001b, pp. 359-363.

Menorca	33	3,6	83	5,17
Nàpols	18	2	41	2,55
Navarra	1	0,1	2	0,12
Portugal	16	1,7	8	0,5
Ragussa	17	1,8	51	3,18
Rosselló	8	0,9	33	2,05
Sardenya	33	3,6	60	3,74
Sicília	16	1,7	30	1,87
Toscana	4	0,4	8	0,5
València	56	6,1	117	7,29
Venècia	20	2,2	36	2,24
Total	910		1604	

El que documentem més immigrants a la segona meitat del XVI que a la primera no significa que n'hi hagués més perquè a la primera hem consultat menys protocols notarials degut a que pel seu mal estat no es poden consultar.

Vegem les professions dels immigrants documentats al segle XVI al quadre 11.

Quadre 11. Professions del immigrants al segle XVI

Ofici	1 ^a meitat del XVI	2 ^a meitat del XVI	Ofici	1 ^a meitat	2 ^a meitat
Mariners	157	642	Remer		1
Patrons	36	259	Remoler		1
Mercaders	215	131	Sabater	6	30
Agricultors	13	62	Saboner		2
Falconer		1	Sastre	15	34
Llenyaters	1	5	Seder	2	
Pescadors	4	28	Selleter	15	34
Argenters	4	7	Sucrer		1
Ballester	1		Tapiner		1
Batafuller	1		Tapisser		3
Bider	1		Teixidor	10	21
Boter	6	6	Tintorer	4	1
Calafat	5	11	Tintorer de seda		2
Calceter	1	7	Torsedor de seda		5

Calciner		1	Velluter	2	15
Calderer		1	Vidrier	3	8
Candaler		1	Altres menestrals		7
Capeller-barrater	7	2	Algutzir	3	4
Colteller	1	1	Apotecari	1	3
Corder	3	7	Barber	6	3
Corder de violes		3	Baster		2
Espaser	1	3	Bombarder	4	6
Estanyer		2	Clergue	7	7
Ferrer	7	16	Cirurgià-metge	2	6
Flaquer	3	4	Criat		27
Fuster	7	7	Criada		4
Gerrer	1	1	Dr. en drets		1
Guanter	2	2	Escrivà	4	8
Guixer	1		Escuder		3
Impresor	1		Estudiant		6
Matalasser		1	Hostaler		3
Mestre d'aixa	1	5	Llibreter	1	2
Miraller		1	Marxando		2
Moliner		2	Menescal		1
Oller	2		Nobles	4	14
Paraire	27	18	Notari	2	3
Passamaner	1	12	Pastisser	2	3
Pelleter		2	Porgador		1
Pinter	2	4	Prostitutes	9	
Picapedrer	7	12	Militars	3	16
Pintor	3	3	Traginer	1	2
			Total	628	1.563

Veiem que el sector naval-comercial representa el 65% del total d'immigrants a la primera meitat del XVI, el sector primari sols el 2,86%, el secundari el 24,36 i el terciari el 7,8%. A la segona meitat del segle el sector naval-comercial representa el 66%, el primari el 6,14, el secundari el 19,7 i el terciari el 8,12%. Cal dir que entre els mariners els més nombrosos són el francesos. Els patrons que hem comptabilitzat són aquells que consta que són residents si li sumam altres

que no sabem si hi tenen el domicili fiscal arribarem a 1.041 a la segona meitat del XVI.

Vegem el nombre de mercaders residents segons el lloc d'origen²⁹ al quadre núm. 12.

Quadre 12. Origen dels mercaders residents

Origen	2 ^a meitat XV	1r terç del XVI	2 ^a meitat XVI
Catalunya	87	53	26
Gènova	71	45	12
València	42	35	11
França	14	11	13
Sardenya	16	12	9
Sicília	10	11	1
Aragó	8	10	1
Castella	15	9	3
Niça	6	5	3
Menorca	1	3	1
Alemanya	2	3	
Toscana	5	3	2
Nàpols		2	
Eivissa	1	2	1
Barberia	8	2	
Milà	1	1	1
Flandes		1	
Portugal		1	
Navarra		1	
Rosselló	14		
Venècia	8		
Rodes	1		
Totals	310	210	84

Catalans i genovesos eren el grups majoritaris. El que al primer període documentem més mercaders que als següents pot ser degut a que molts mercaders

²⁹ Es pot veure els llistats d'aquests mercaders a Vaquer, 2001b, pp. 341-363, i Vaquer, 2007, pp. 401-410, i també a llinatgesdemallorca.com

deixen d'embarcar-se amb les seves mercaderies i tenen factors als que escriuen demanat que els enviïn determinades mercaderies.

Hi ha immigrants forçats: els esclaus. Per la segona meitat del segle XV, consultant 447 volums de protocols notariais, varem trobar 2.640 contractes de compravenda d'esclaus que ens permeten veure el seu origen³⁰. Vegem la seva procedència per períodes en percentatges al quadre núm. 13.

Quadre 13. Orígens dels esclaus

	1448-57	1458-67	1468-77	1478-99
Oriental	81%	48,9	35,6	8,4
Balcànics	1,17	2,4	2	0,8
Moros	10	17	25,8	41
Turcs	2,3	9,5	3	13
Negres	5,1	21,6	32,5	33
Altres	0,4	0,5	1	3,9

Els orientals procedien dels territoris que més tard formarien la URSS, eren sobretot russos (48%), però també xarquesos (28,5%), tàrtars (17%), mingrelians i abcasos. Arribaven a través de la Mar Negra. Quan Constantinoble cau en poder dels turcs deixen d'arribar. Els balcànics eren búlgars i grecs que eren més nombrosos al segle anterior degut a les ràtzies dels almogàvers. Els negres al principi venien de Muntdebarques, a l'actual Líbia, i a finals de segle vendran de Guinea portats pels portuguesos. Molts d'esclaus, sobretot els orientals, aconseguien la llibertat i es quedaven a Mallorca amb el llinatge del darrer propietari. El seu número anà minvant des de uns 34.700 el 1328 a 13.300 el 1428 i seguí minvant per ser residuals al segle XVI. Els lliberts documentats, no la totalitat, passen de 329 el decenni 1448-1457 a 58 el 1508-1517. Els lliberts d'origen oriental podrien ser el 90 %, els moros un 2,2 % i els negres un 1,2 %³¹.

Bibliografia

- CABANES, Mª Desamparados, «El morabatí de 1390 en la parroquia de San Miguel», *Estudis Baleàrics* núm. 28, 1988, pp. 73-82.
- CATEURA, Pau, «Una enquesta sobre la situació econòmica i demogràfica de Mallorca l'any 1440», *Fontes Rerum Balearium*, 1990.

³⁰ Els resultats els podeu veure a Vaquer, 1997.

³¹ Vaquer, 2000c.

- JUAN VIDAL, José, «La problemática de los censales: su incidencia en las Germanías (1521-1523)», *Mayurqa*, 13. Palma, 1975, pp. 101-158.
- , «La población de Mallorca en 1667», *Estudis Baleàrics*, 36, 1990, pp. 21-24.
- , «La evolución demográfica de Mallorca bajo los Austrias», *Actas del II Congreso de la Asociación de Demografía Histórica*, Vol. 3, Alicante, Instituto de Cultura Juan Gil-Albert, 1990, pp. 241-248.
- LLABRÉS, Gabriel, «Estadística de granos y personas en 1591 en Mallorca», *BSAL*, XVII (1918-19), pp. 286-287.
- MOLL, Isabel – SEGURA, Antoni – SUAUA, Jaume: *Cronologia de les crisis demogràfiques a Mallorca. Segles XVIII-XIX*, Palma, Institut d'Estudis Beleàrics, 1983.
- PÉREZ MOREDA, Vicente, REHER, David-Sven (eds.): *Demografía histórica en España*, Madrid, Ediciones El Arquero, 1988.
- ROSSELLÓ VAQUER, Ramon, «Visita de D. Lluís Vich, virrei de Mallorca, a les torres, homes d'armes i material de defensa de Mallorca (1585)», *Fontes Rerum Balearium*, Palma, 1977.
- ROSSELLÓ VAQUER, Ramon – VAQUER BENNASAR, Onofre, *Historia de Sencelles i Costitx. 1229-1600*. Palma, Govern Balear, 1993.
- SANTAMARÍA, Álvaro, «La época de Fernando el Católico y la Germanía», A *Historia de Mallorca*, coordinada por Mascaró Pasarius, T. III. Palma, 1970.
- SEVILLANO COLOM, Francisco, «Demografía y Esclavos en el siglo XV en Mallorca», *BSAL*, XXXIV (1973), pp. 160-197.
- , «La demografía de Mallorca a través del impuesto del morabatí: siglos XIV, XV y XVI», *BSAL*, XXXIV (1974), pp. 233-272.
- VAQUER BENNASAR, Onofre, *Aspectes socioeconòmics de Manacor al segle XVI*, Palma, Moll, 1978.
- , «Testamentos y reconstrucción de familias», *Estudis Baleàrics*, 10, 1983, pp. 71-81.
- , «La nupcialidad en Felanitx (Mallorca) en los siglos XVI y XVII», *Boletín de la Asociación de Demografía Histórica*, Año II, núm. 2. Madrid, 1984, pp. 31-38.
- , *Una Sociedad del Antiguo Régimen. Felanitx y Mallorca en el siglo XVI*. T. I. Mallorca, 1987.
- , «La peste de 1652 en Mallorca», *BSAL*, 44, 1989, pp. 233-247.
- , «Immigrants a Mallorca a la segona meitat del segle XV», *BSAL*, 51, 1995, pp. 125-140.
- , *L'esclavitud a Mallorca. 1448-1500*, Palma, Institut d'Estudis Baleàrics-CIM, 1997.
- , «Immigrants a Mallorca: 1500-1550», *BSAL*, 54, 1998, pp. 105-140.
- , «Immigrants a Mallorca a la segona meitat del segle XV», *BSAL*, 55, 1999, pp. 353-362.
- , «Immigrants a Mallorca durant el regnat de Felip II.1», *BSAL*, 56, 2000a, pp. 199-226.
- , «Immigrants a la ciutat de Mallorca, 1448-1598», *XVII Congrès d'Història de la Corona d'Aragó*. Barcelona-Lleida, 2000b. T. II, pp. 445-455.
- , «Els lliberts a Mallorca», a M. T. Ferrer Mallol – J. Mutgé (eds.): *De l'esclavitud a la llibertat. Esclaus i lliberts a l'edat mitjana*. Barcelona, CSIC, 2000c.
- , «Immigrants a Mallorca durant el regnat de Felip II. 2.1.», *BSAL*, 57, 2001a, pp. 321-338.
- , *El comerç marítim de Mallorca. 1448-1531*. Palma: El Tall, 2001b.
- , «Immigrants a Mallorca durant el regnat de Felip II. 2.2.», *BSAL*, 58, 2002, pp. 291-320.
- , «Immigrantes extranjeros en Mallorca, 1448-1589», I Coloquio *Internacional Los extranjeros en la España Moderna*, Málaga, 2003, pp. 657-666.

- , *El comerç marítim de Mallorca a la segona meitat del segle XVI*, Palma, El Tall, 2007.
- , www.linatgesdemallorca.com